

Heikamp

Beheervisie

2017

Geldersch
Landschap
Kasteelen

Colofon

Beheervisie Heikamp

Samenstelling door Geldersch Landschap & Kasteelen
Afdeling Landschap en Kastelen en beheereenheid Zuid Veluwe

Gezien door de Beheer Adviescommissie in november 2017

Vastgesteld door Gerard Jonkers, regiohoofd West-Gelderland, op 10 november 2017

Goedgekeurd door Peter van den Tweel, directeur-bestuurder, op 4 december 2017

Foto voorkant: Don Wijns

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	De waarden van het terrein	5
2.1	Natuurwaarden	5
2.1.1	Abiotische waarden	7
2.1.2	Biotische waarden	7
2.2	Cultuurhistorische waarden	8
2.3	Landschappelijke waarde	9
2.4	Recreatieve waarden	9
2.5	Bosbouwkundige en landbouwkundige waarden	9
2.6	Samenvatting	9
3.	Beheer tot nu toe	11
4.	Contracten en verplichtingen	13
5.	Visie	13
5.1	Afweging	15
5.2	Doelstelling	15
6.	Beheer	16
6.1	Beheer op hoofdlijnen	16
6.2	Onderzoek, projecten en externe ontwikkeling	16
7.	Literatuur	18

---

1. Inleiding

De voorliggende beheervisie beschrijft de visie van Geldersch Landschap & Kasteelen (hierna GLK) voor het terreincluster Heikamp en geeft weer welk beheer GLK in de komende jaren zal toepassen om de gestelde doelen te realiseren.

Dit is de eerste visie voor dit terrein. Er zijn al wel werkzaamheden en onderzoeken uitgevoerd in het terrein. Ook is er een evaluatie geschreven in 2015, welke als voorbespreking voor deze visie gezien kan worden¹. Om te komen tot deze visie en bijbehorende doelen heeft GLK de verschillende waarden in het terrein zorgvuldig afgewogen. Tevens is rekening gehouden met de statutaire doelstellingen, de strategische doelen uit de Meerjarenvisie 2016-2025 en vigerende thematische beleidsnota's.

De beheervisie heeft in principe een onbepaalde looptijd. Jaarlijks wordt het beheer geëvalueerd en daarbij wordt ook gekeken of er interne en/of externe omstandigheden zijn die mogelijk aanleiding kunnen zijn voor aanpassing van de visie (op termijn). De beheervisie vormt de basis voor de meerjarige terreinonderhoudsplannen (TOP), waarin de concrete maatregelen staan opgenomen voor de komende jaren. Tevens vormt deze visie de basis voor externe belangenbehartiging voor dit terrein.

Heikamp is een terrein van 43,8 hectare op de Veluwe, ten westen van Schaarsbergen, ingeklemd tussen de Koningsweg (N310/N312) en de A12. Heikamp ligt in een spoelvlakte (sandr) tussen de stuwwallen van Oud Reemst en Arnhem.

De omgeving is waarschijnlijk al vroeg bewoond geraakt. In de omgeving, vooral op de zuidrand van de sandr, liggen namelijk rijen grafheuvels. De afgelopen eeuwen maakte Heikamp deel uit van een heidegebied, waarover enkele doorgaande wegen lagen, zoals de Harderwijkerweg en de latere koningswegen.

Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog werd op Heikamp een permanent bemande FLAK-stelling aangelegd om vliegveld Deelen te beschermen. Na de Tweede Wereldoorlog werd het complex, bestaande uit barakken, kantoorgebouwen, munitiedepots en geschutopstelplaatsen, ontmanteld en werd de heide grotendeels bebost. In 2008 is het terrein door GLK verworven. Het is nu voornamelijk bos met een akker en een corridor voor zandhagedissen.

Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk worden de belangrijkste waarden van het terrein beschreven. In hoofdstuk 3 wordt het tot nu toe gevoerde beheer beschreven en geëvalueerd. Aan de hand van deze gegevens en de randvoorwaarden uit hoofdstuk 4 worden in hoofdstuk 5 de doelstellingen en de visie die gevormd is voor de komende jaren beschreven. Het beheer in grote lijnen en de projecten die ervoor nodig zijn om de visie te realiseren worden beschreven in hoofdstuk 6.

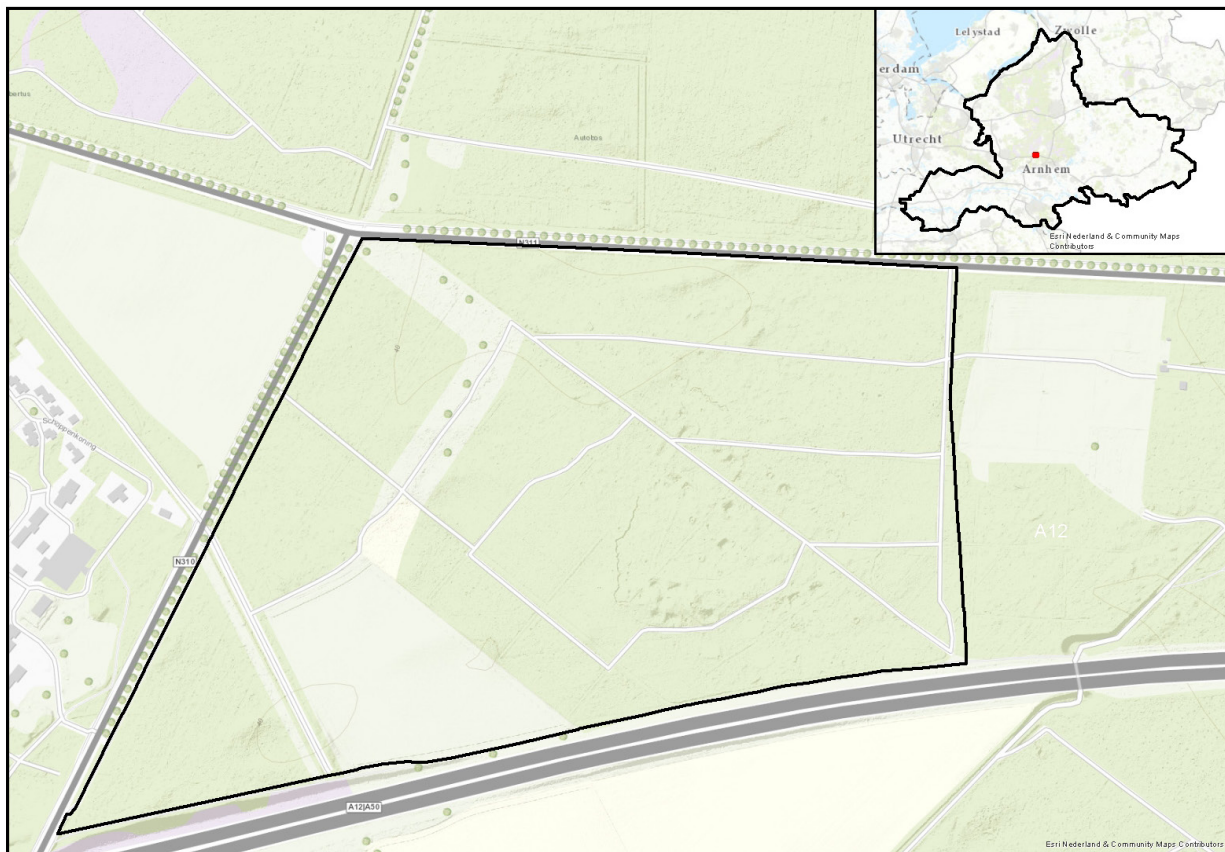
2. De waarden van het terrein

2.1 Natuurwaarden

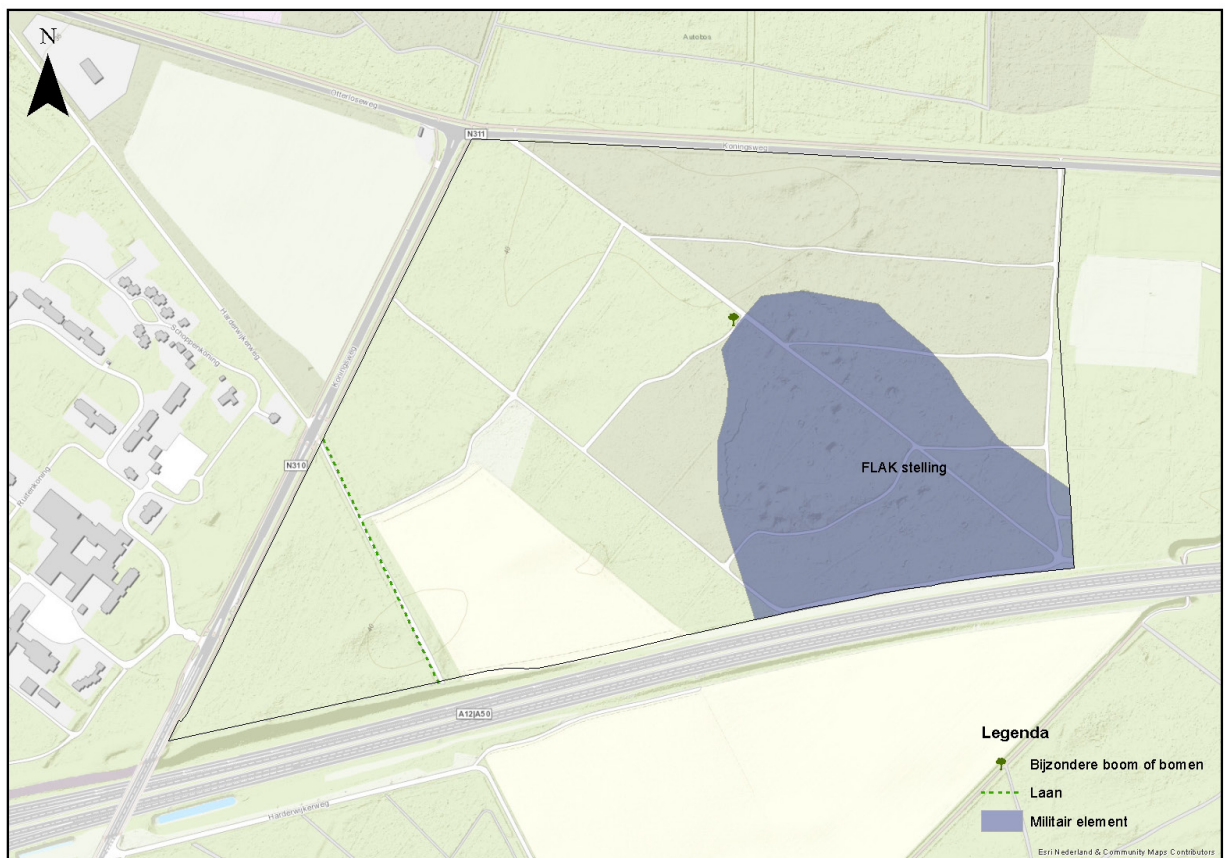
Voor het waarderen van dat wat zich in het terrein bevindt, maakt GLK gebruik van de

---

¹ Geldersch Landschap & Kasteelen, 2015

Figuur 1 Ligging Heikamp

Figuur 2 Cultuurhistorische waarden van Heikamp

kerncollectiebenadering. In die benadering wordt eerst geïnventariseerd wat er allemaal bekend is over de kwaliteiten ten aanzien van natuur, cultuurhistorie en landschap in het terrein. Waar nodig worden bestaande gegevens aangevuld met nieuwe inventarisaties. Vervolgens wordt hier een waardering aan gekoppeld op basis van criteria die vanuit wetgeving en vanuit de verschillende vakgebieden algemeen geaccepteerd zijn. Zo wordt bijvoorbeeld aangeduid of iets nationaal of internationaal een status heeft of bescherming geniet. Daarnaast is extra waarde toegekend aan elementen die een belangrijke rol spelen in de lokale beleving en geschiedenis. Waar geen algemeen geaccepteerde waardering beschikbaar is, wordt gebruik gemaakt van best professional judgement door eigen en externe deskundigen.

De kerncollectie natuur, cultuurhistorie en landschap die op deze wijze beschreven is, vormt de leidraad voor het daadwerkelijke beheer. Het kan voorkomen dat er voor onderdelen van de kerncollectie (nog) geen, of slechts beperkt, informatie beschikbaar is. In de overwegingen die leiden tot de keuze voor een doelstelling voor een terrein wordt hier zo goed mogelijk rekening mee gehouden.

2.1.1 Abiotische waarden

Geomorfologie

Heikamp ligt binnen het GEA-object 'Sandr van Wolfheze'. Deze ijssmeltwaaier is uniek binnen Nederland en aardwetenschappelijk zeer waardevol.

Bodem & Hydrologie

De bodem bestaat uit podzolgronden, deze zijn enkel van lokaal belang. Ze zijn aangetast door landbouw, de FLAK-stelling en bosaanleg. Het terrein heeft geen oppervlaktewater en ligt in een infiltratiegebied. Het grondwater ligt op 15 – 17 meter onder maaiveld en is van goede kwaliteit.

Stilte, donkerte en milieukwaliteit

De licht- en geluidsbelasting van het terrein is hoog, door de ligging ingeklemd tussen N310, N311 en A12. Door de nabijheid van de A12 is de luchtkwaliteit van lage waarde. Aan de noordkant van het terrein loopt een kerosineleiding van defensie. Deze staat onder permanente controle.

2.1.2 Biotische waarden

Heikamp ligt binnen het N2000 gebied Veluwe.

Vegetaties

Er zijn verschillende belangrijke vegetatietypen aanwezig op de Heikamp. Dit zijn de *Vogelpootjes- associatie* en de *rompgemeenschap gewoon struisgras en gewoon biggenkruid*, beiden van internationaal belang. Van nationaal belang is een *sub-associatie korstmossen-dennenbos* met *Cladonia*-soorten (rendiermos).

Flora

Nationaal belangrijke soorten die voorkomen op of in de buurt van het terrein zijn het Hondsviooltje (kenmerkend voor heischrale graslanden) en de Veldkruidkers (een pionierssoort van zonnige open plaatsen). Engels gras groeit in de bermen van de A12. Wintereik is een provinciaal belangrijke soort.

Fauna

Er komen verschillende soorten zoogdieren met provinciale en nationale waarde voor, waaronder Boommarter en Das. Laatstgenoemde heeft een burcht op het terrein. Het gebied is erg belangrijk voor herpetofauna: Adder, Levendbarende hagedis, Ringslang en Hazelworm zijn van provinciale waarde, de Zandhagedis heeft zelfs internationale waarde. Er zijn ook verschillende provinciaal, nationaal en internationaal belangrijke soorten vogels waargenomen, waaronder de Duinpieper, die kenmerkend is voor warme en droge, ongecultiveerde open gronden. Voor enkele dag -en nachtvlinders, zoals het Groentje (een heidesoort) is het gebied provinciaal en nationaal waardevol. Zo is de Grote parelmoervlinder waargenomen, waarschijnlijk als zwerver vanuit de populatie op de Hoge Veluwe.

Samenvattend kan gezegd worden dat de waargenomen kerncollectiesoorten van flora en fauna vooral voorkomen in oudere bossen, bosranden, laanbomen en op heiden/ (heischrale)graslanden. Deels zijn de waargenomen kerncollectiesoorten zwerfers vanuit park de Hoge Veluwe, deels vormen ze (kleine) satelliet populaties met de Hoge Veluwe (bijv. Zandhagedis en Levendbarende hagedis in de berm van de A12). Een belangrijk onderdeel van Heikamp op het gebied van de biotische waarden is de verbinding tussen de berm van de A12 en de Hoge Veluwe. Deze is van groot belang voor migratie van reptielen en andere organismen van heide en heischrale graslanden.

2.2 Cultuurhistorische waarden

De belangrijkste cultuurhistorische waarde bestaat uit de restanten van de Duitse FLAK-stelling met zware luchtafweer, deze heeft grote internationale waarde (fig. 2). Naar deze FLAK-stelling is een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd².

De FLAK-stelling is een van de vier permanent bemande FLAK-stellingen die vliegveld Deelen moest bewaken, ze konden tot op 10 km hoogte schieten. Het is de enige overgebleven stelling. Vliegveld Deelen staat op de Rijksmonumentenlijst, de FLAK-stelling heeft wegens de ensemblewaarde een even hoge waardering. Er is ook een relatie met de Teerose-stellingen rond Deelen waarmee met o.a. radar vliegtuigen opgespoord en gevolgd konden worden.

De stelling wordt grofweg ingesloten door twee nog aanwezige loopgraven en de A-12. Ze bestaat uit opstelplaatsen voor diverse typen luchtafweergeschut, resten van commando-, slaap- en administratiebarakken, munitieopslag en schuttersputjes. Naast de voormalige ingang van het complex staat een solitaire Amerikaanse eik, die waarschijnlijk geplant is om de ingang van het complex te markeren.

De internationale waarde bestaat uit de rol van de stelling in de Tweede Wereldoorlog en de technische vernieuwingen in de luchtoorlogsvoering in die tijd. De resten hebben ook een grote informatiewaarde op het gebied van Duits oorlogserfgoed, zowel bouwkundig, organisatorisch, als over het dagelijks leven in die tijd. In het gebied van de stelling zijn namelijk ook nog allerlei gebruiksvoorwerpen te vinden uit het dagelijks leven van het personeel, deze vertegenwoordigen een hoge archeologische en collectiewaarde. Het is niet duidelijk of de stelling ooit gebombardeerd is. De stelling is in ieder geval ordentelijk verlaten. Daardoor is de kans op explosieven relatief laag, maar niet nihil. Er wordt ook trainingsmunitie gevonden.

Naast de FLAK-stelling is het dubbele tracé van de Oude Harderwijker weg van belang, eeuwenlang een van de belangrijkste transportwegen over de Veluwe. De archeologische

---

² Bolt, et al., 2013

---

verwachting voor andere perioden dan die van de Tweede Wereldoorlog is middel tot laag.

2.3 Landschappelijke waarde

Heikamp is een heide-ontginningslandschap met bos en een akkertje. Het interessante van dit terrein is dat er op het eerste gezicht niet veel bijzonders aan te zien valt. De paden zijn breed en recht en er staan naaldbomen. Ook liggen er verschillende kleine heideveldjes. Wanneer men beter kijkt kunnen enkele landschapselementen gezien worden die duiden op de geschiedenis van het gebied, zoals kuilen waar de gebouwen stonden die na de Tweede Wereldoorlog opgeblazen zijn en heuvels waar munitiedepots stonden.

Omdat de elementen van de FLAK-stelling voor de leek haast onzichtbaar zijn (grotendeels begroeid), is de belevingswaarde van het gebied momenteel vrij laag.

2.4 Recreatieve waarden

Heikamp ligt op meer dan twee kilometer afstand van een grotere woonkern. Hierdoor wordt het niet of nauwelijks bezocht door lokale bewoners. Het terrein ligt wel vlakbij ingang Schaarsbergen van Nationaal Park Hoge Veluwe.

Er zijn twee ingangen, maar deze zijn lastig te bereiken en er is geen parkeerplaats. Bij de noordwest hoek van het terrein staat een friettent. Doordat Heikamp ligt ingeklemd tussen twee provinciale wegen en de A12 zal er vooral recreatieverkeer langs het gebied rijden.

Het terrein wordt wel bezocht door specifieke doelgroepen die geïnteresseerd zijn in de relictten uit de Tweede Wereldoorlog. Hierbij gaat het vooral om 'schatzoekers' met een metaaldetector die op zoek gaan naar gebruiksvoorwerpen. Het gebruik van een metaaldetector wordt ontmoedigd, omdat het verstoring geeft voor de bodem en de archeologische waarde. Er ligt een geocache in het gebied.

2.5 Bosbouwkundige en landbouwkundige waarden

De bosstructuur op Heikamp is gevarieerd, in gelaagdheid, leeftijd en soorten. Het is een relatief jong bos, dat rond 1960 is aangelegd op een heideterrein met vliegdennen. Er staan nog oude vliegdennen die dateren van voor de bosaanleg. De Douglas is goed ontwikkeld, net zoals de Japanse Lariks. Grove den en het loofhout zijn van matige kwaliteit. Het terrein heeft een goede potentie op het gebied van verantwoorde houtoogst. Bijzonder aan Heikamp is dat het voor een deel beheerd is als een coulissenkapsysteem.

Een deel van de heide is rond 1960 in gebruik genomen als akker. Sinds 2013 wordt de akker uitgemijnd. Daarmee wordt de akker omgevormd tot biotoop voor onder andere de Zandhagedis. Daarmee eindigt op Heikamp de rol van de landbouw.

2.6 Samenvatting

De tabellen op de volgende pagina geven de samenvatting van de kerncollectie voor Heikamp weer.

Tabel 1 Samenvatting van de abiotische, biotische en cultuurhistorische waarden

Waarden	Lokaal van belang	Regionaal van belang	Provinciaal van belang	Nationaal van belang	Internationaal van belang	van belang voor GLK	Toelichting
Abiotische waarden							
Geomorfologie					x		Sandr van Wolfheze
Bodem	x						Aangetaste podzolbodems
Hydrologie	x						Inzijingebied zonder oppervlakte water
Licht en geluid							Hoge geluidsbelasting door A12
Milieukwaliteit							Invloed A12
Biotische waarden							
Flora				x			
Vegetaties					x		N2000 kwalificerende habitat typen
Zoogdieren				x			Boommarter, Das
Vogels					x		
Herpetofauna en vissen					x		Zandhagedis
Insecten				x			Groentje
Cultuurhistorische waarden							
Archeologie					x		FLAK-stelling

Tabel 2 Samenvatting van de landschappelijke, recreatieve en land- en bosbouwkundige waarden

	Laag	Gemiddeld	Hoog	Uniek	GLK	Toelichting
Landschappelijke waarden						
Gaafheid	x					
Streekeigenheid	x					
Recreatieve waarden						
Ligging ten opzichte van stedelijke gebieden	x					
Ligging ten opzichte van toeristisch recreatieve gebieden/infrastructuur		x				
Land - en bosbouwkundige waarden						
Bosbouw		x				Hoge potentie
Landbouw	x					

---

3. **Beheer tot nu toe**

Na de verwerving is er gedund in het bos. Tussen 2009 en 2011 is er nieuw leefgebied voor de Zandhagedis gecreëerd op Heikamp, naar een advies van Wageningen Environmental Research³. Dit was compensatie voor het verlies van 6 ha leefgebied door woningbouw op het ENKA terrein in Ede. Voor de Zandhagedis is 2,5 ha bos verwijderd. Er is een verbinding gemaakt met leefgebied op Nationaal Park Hoge Veluwe door middel van een faunatunnel onder de N311. Deze is geschikt voor reptielen en kleine tot middelgrote zoogdieren en wordt beheerd door de provincie Gelderland. Er zijn ook migratiemogelijkheden via de bermen van de A12 ingericht.

Er zijn stroken bos gekapt waar een mozaïek van kale plekken, jonge struikheide en ruigtebegroeiing kan ontstaan⁴. De akker wordt verschaald door middel van uitmijning om zo optimale condities te creëren om te kunnen omvormen naar heide. De productie lijkt af te nemen, maar dit zou nog bevestigd moeten worden door onderzoek naar het effect van de uitmijning.

De corridor voor de Zandhagedis op Heikamp is zich langzaam aan het ontwikkelen. Het is nog onbekend of de corridor het gewenste positieve effect heeft, Zandhagedis is op Heikamp al wel waargenomen. De opkomst van heide wordt bedreigd door de hoge aanwas van jonge boompjes op de kale plekken. Op het terrein van de Hoge Veluwe dreigt de verbinding met Heikamp dicht te groeien.

De Amerikaanse vogelkers, een exoot, wordt nu bestreden. De bestrijding gaat goed voor de zaailingen en de boompjes, maar het bestrijden van de tussenfase is lastig. Het voorkomen van deze soort is een blijvend aandachtspunt voor de toekomst.

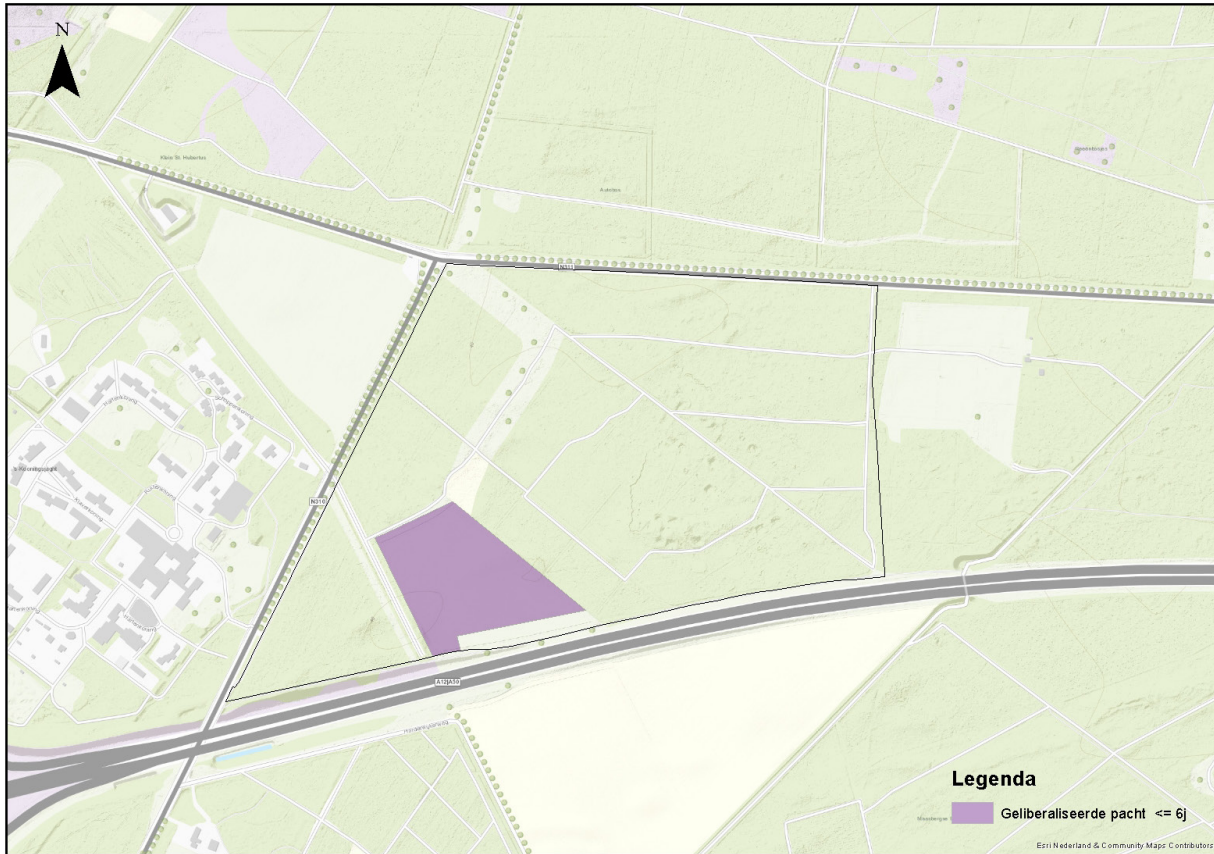
Om metaaldetectorzoekers te ontmoedigen zijn in het gebied van de FLAK-stelling boomkronen en takken op de kwetsbare structuren gelegd.

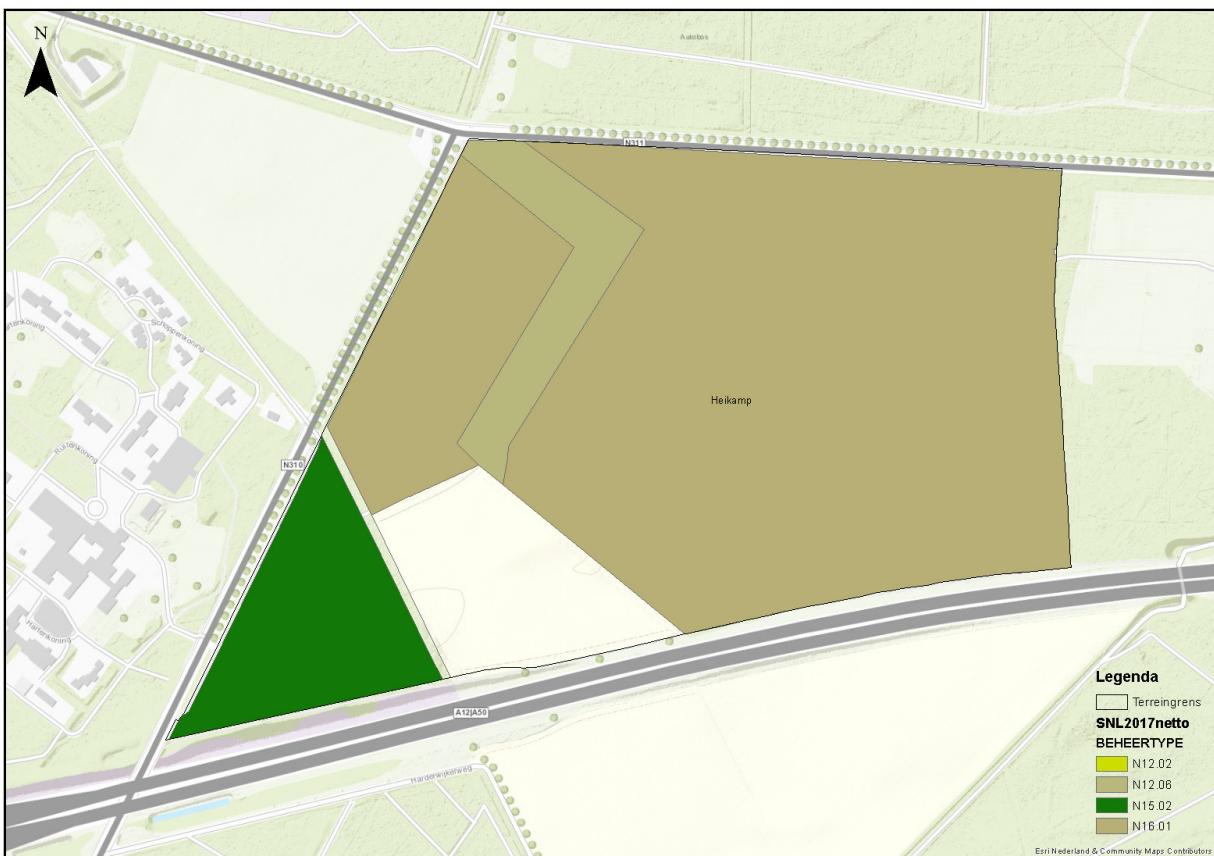
3 Ottburg & Henkens, 2009

4 Geldersch Landschap & Kasteelen, 2015

Figuur 3 Contracten Heikamp

Figuur 4 SNL beheertypenkaart 2017 Heikamp

4. Contracten en verplichtingen

GLK is gebonden aan contracten en verplichtingen. Bestaande contracten zoals reguliere pacht en verhuur beperken de keuzemogelijkheden voor de toekomst. Geliberaliseerde pacht wordt vaak flexibel ingezet als beheersmaatregel. Bij legaten kunnen verplichtingen zijn aangegaan voor een bepaald type beheer.

Op Heikamp loopt één contract van geliberaliseerde pacht, voor het uitmijnen van een akker ten behoeve van heide-ontwikkeling (zie figuur 3). Dit contract eindigt in 2018. Ook loopt er een contract voor faunabeheer. De faunatunnel onder de Koningsweg door is in beheer bij de provincie Gelderland.

Voor het gehele terrein wordt subsidie ontvangen in het kader van het Subsiestelsel Natuur & Landschap (zie figuur 4)

5. Visie

GLK bekijkt terreinen in een brede landschappelijke context. Het landschap is altijd en overal en vormt in feite de basis onder de waarden in de terreinen die daar deel van uitmaken. In het landschap worden verschillende lagen onderscheiden (landschaps-ecologisch systeem, infrastructuur en menselijk gebruik), die met elkaar zijn verbonden. Een landschaps(ecologische) systeemanalyse en historisch geografische beschrijving zijn voor de keuze van een beheerdoelstelling essentieel, maar zijn niet altijd voorhanden bij het opstellen van een visie. In zo'n geval worden de potenties van een terrein met 'best professional judgement' beoordeeld. Op basis daarvan wordt per terrein een doelstelling gekozen die de hoofdstrategie voor het terrein weergeeft.

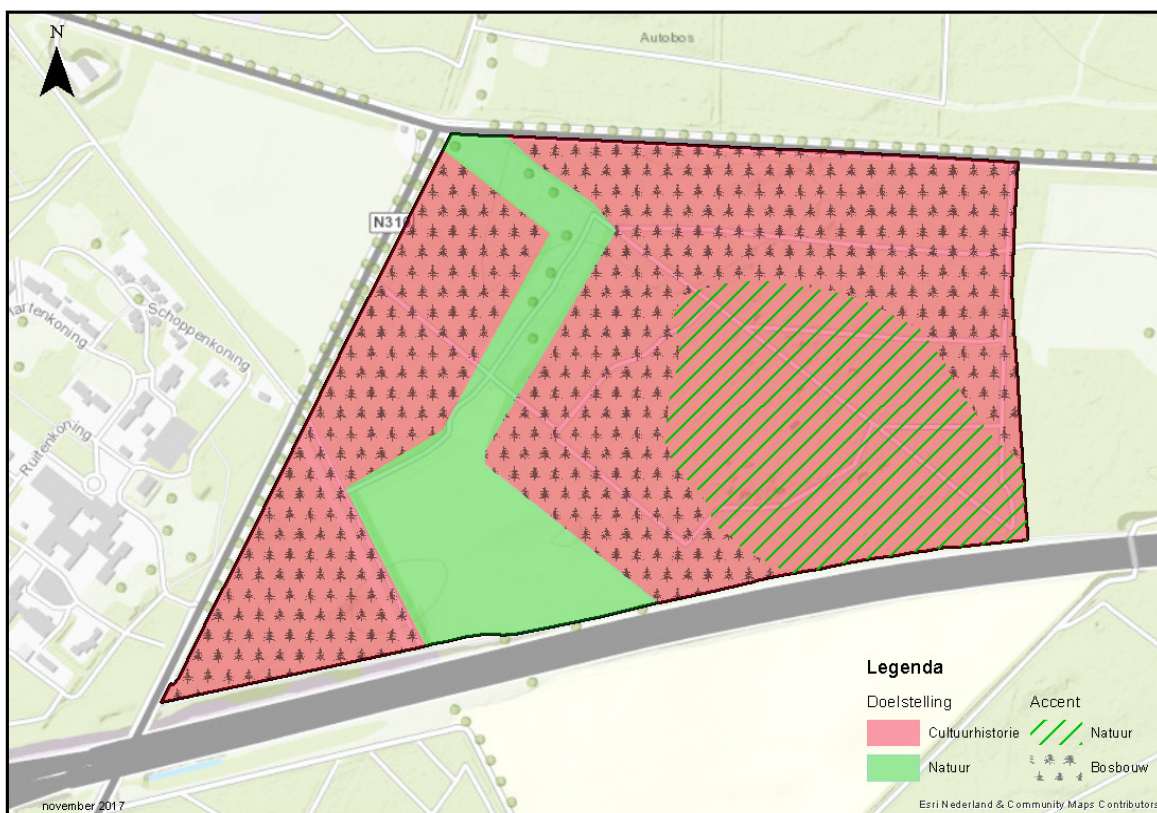
Er zijn drie opties voor een doelstelling:

- **NATUUR:** gebieden met hoge tot zeer hoge natuurwaarden, waar wordt gestreefd naar herstel van het onderliggende landschappelijke systeem in relatie tot deze natuurwaarden, en waar het beheer ten behoeve van de ontwikkeling van natuurkwaliteit voorop staat.
- **CULTUURHISTORIE:** gebieden met hoge tot zeer hoge cultuurhistorische waarden, waar wordt gestreefd naar herstel van het onderliggende landschappelijke systeem in relatie tot deze waarden, en waar het beheer geheel in het teken staat van de instandhouding en het beleefbaar maken/houden van deze waarden. Het aanwezige productiepotentieel wordt alleen benut als dit bijdraagt aan versterking van de cultuurhistorische waarden.
- **LANDSCHAP:** gebieden met hoge landschappelijke waarden of gebieden die zich in hun totaliteit niet kenmerken door hoge natuur- of cultuurhistorische waarden maar waar mogelijk wel hotspots natuur of cultuurhistorie aanwezig zijn, waar het beheer gericht is op behoud van de landschappelijke samenhang.

Binnen de gekozen doelstelling kunnen meerdere accenten worden aangebracht. GLK onderscheidt de accenten natuur, cultuurhistorie en bosbouw/landbouw. De accenten hebben een duidelijke signaalfunctie voor de beheerder en geven weer waar in het beheer specifiek rekening mee moet worden gehouden. Recreatie wordt niet gezien als accent, maar wordt per terrein zodanig vormgegeven dat het geen belemmering vormt voor de gekozen doelstelling.

Tabel 3 Doelstellingen en accenten bij GLK

		LANDSCHAP		
		Doelstelling		
		Natuur	Cultuurhistorie	Landschap
Accent	Natuur		Cultuurhistorie met accent natuur	Landschap met accent natuur
	Cultuurhistorie	Natuur met accent cultuurhistorie		Landschap met accent cultuurhistorie
	Bosbouw/ Landbouw		Cultuurhistorie met accent bos-en/of landbouw	Landschap met accent bos - en/of landbouw

Figuur 5 Doelstellingenkaart Heikamp

5.1 Afweging

Natuur

De hoogste waarde op het gebied van soortenrijkdom ligt bij de corridor voor de Zandhagedis, de corridor is speciaal voor deze soort aangelegd, maar ook andere soorten profiteren ervan. De akker wordt uitgemijnd ten behoeve van de ontwikkeling van een heischraal grasland, als compensatiemaatregel voor het verdwijnen van biotoop elders. De naaldbossen hebben een lagere waarde op het gebied van soortenrijkdom, ook worden ze bedreigd door de groei van exoten zoals Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers. In het deel van de FLAK- stelling ligt een dassenburcht en ligt een kans voor ontwikkeling van natuurlijker bos.

Cultuurhistorie

Het meest belangrijke cultuurhistorisch element in dit terrein is de FLAK- stelling. Dit element ligt nu nog onzichtbaar verscholen in het bosgebied. Het (deels) zichtbaar maken ervan zal leiden tot een versterking van de cultuurhistorische waarden. Er zijn een aantal bedreigingen voor de FLAK-stelling. De wortels van de bosaanplant van na de Tweede Wereldoorlog tasten waarschijnlijk de bouwrestanten in de bodem aan. Ook wordt de vindplaats bedreigd door metaaldetectoramateurs die illegaal putjes graven en archeologisch materiaal meenemen. Er rijdt zwaar materieel door het gebied voor het bosonderhoud. Door het gewicht hiervan kan de bodem verzakken.

Het bos heeft op Heikamp meer een cultuurhistorische waarde dan een natuurwaarde. Dit komt voornamelijk door het type bosaanleg, dat nu niet meer zo gebruikelijk is. Hier moet gekozen worden tussen het bij de bosaanleg behorende beheer voortzetten (cultuurhistorisch beheer) of het bos omvormen naar een ander bostype (bijvoorbeeld t.b.v. natuurwaarden). Als de coulissenkap wordt voorgezet, blijft het cultuurhistorisch bosbeheer behouden. Het bos is een typisch voorbeeld van een bos waarin op duurzame wijze geoogst wordt. De bomen leveren kwalitatief goed hout op. In het gebied van de FLAK-stelling zijn de bouwrestanten zo kwetsbaar dat verantwoorde houtteelt niet mogelijk is. De Amerikaanse eik heeft een lage natuurwaarde, maar een hoge cultuurhistorische waarde, omdat het voorkomen van deze soort nauw samenhangt met (de geschiedenis van) de FLAK-stelling.

5.2 Doelstelling

Uit voorgaande afweging blijkt dat het terrein niet alleen getypeerd wordt door een cultuurhistorisch karakter maar ook door hoge natuurwaarden bij de corridor. Beide liggen van elkaar gescheiden in het terrein.

De doelstelling van dit terrein is daarom ook;

Het behouden, versterken en zichtbaar maken van het cultuurhistorisch karakter van de FLAK-stelling en het bos. Met daarnaast ook een grote nadruk op het versterken van het biotoop voor en de migratiemogelijkheden van de Zandhagedis in de corridor.

Dit betekent dat het grootste deel van het terrein de doelstelling Cultuurhistorie krijgt. De corridor en de akker krijgen de doelstelling Natuur. In de bossen ligt er een accent op houtoogst, behalve op het deel van de FLAK-stelling. Hier ligt het accent op natuur. Eventuele houtoogst daar zal beperkt zijn tot bomen die in het kader van andere doelstellingen (behoud, beleefbaarheid, etc.) verwijderd moeten worden.

6. Beheer

6.1 Beheer op hoofdlijnen

Cultuurhistorie

De FLAK-stelling wordt in elk geval behouden en beschermd. Beleefbaar maken gebeurt bij voorkeur in het kader van een samenwerkingsproject op het gebied van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, bijvoorbeeld in samenwerking met Teerosen, vliegveld Deelen en de gemeente Arnhem.

Bij de FLAK-stelling horen ook enkele markante bomen. Deze worden vrijgesteld om ze zo lang mogelijk te behouden. Dit zijn onder andere de Amerikaanse eik bij de ingang van het complex, enkele onthoofde eiken en berken die dateren uit de tijd voor de Tweede Wereldoorlog en enkele (soms meerstammige) eiken die kruispunten van wegen markeren. De laan langs het oude traject van de Harderwijkerweg wordt behouden. Er wordt voorkomen dat het opschietende bos de laan inkomt. De Harderwijkerweg loopt door tot ver buiten de terreingrenzen, dit wordt beleefbaar gemaakt.

Zandhagedissencorridor

De corridor wordt verder ontwikkeld. Voor het aflopen van het contract wordt bepaald of het uitmijnen van de akker het gewenste effect heeft gehad of nog voortgezet moet worden. Als het uitmijnen afgerond is wordt eventueel extra heideplagsel opgebracht om de ontwikkeling van heischraal grasland te stimuleren.

Bos

De coulissenkap wordt vanuit cultuurhistorisch oogpunt voortgezet en er wordt op duurzame wijze geoogst. Eventuele kap op de FLAK-stelling zal beperkt zijn tot bomen die in het kader van andere doelstellingen (behoud, beleefbaarheid, etc.) verwijderd moeten worden. De Amerikaanse eiken zijn in dit gebied onderdeel van de cultuurhistorische waarden.

6.2 Onderzoek, projecten en externe ontwikkeling

Naast vaststellen van het beheer op hoofdlijnen zijn er verschillende onderzoeken, projecten en externe ontwikkelen nodig om de visie te kunnen uitvoeren. In onderstaande tabel worden deze samengevat.

In het kader van de beleefbaarheid van de FLAK-zullen verschillende stappen genomen moeten worden, die nader uitgewerkt moeten worden. Het conserveren van resten is hierbij de eerste stap. Dit project is wel iets dat in het kader van een groter geheel plaats zal vinden.

Verder zijn er verschillende onderzoeken naar de natuurwaarden nodig.

Tabel 4 Samenvatting onderzoek, projecten en externe ontwikkelingen

Monitoring en onderzoek	Prioriteit
Bodemonderzoek op de akker om te beoordelen of deze voldoende uitgemijnd is en verdere vervolgstappen te kunnen maken.	Hoog
Monitoring van flora en fauna om te kunnen beoordelen of de corridor in voldoende mate functioneert als verbindingszone voor de Zandhagedis.	
Inrichting en overige projecten	
Plan van aanpak (inclusief afweging) maken en uitwerken ten behoeve van de beleefbaarheid van de FLAK- stelling.	
Externe ontwikkelingen	
Samenwerking zoeken met onder andere de gemeente Arnhem, Natuurmonumenten (Teerosen) en vliegveld Deelen zoeken in het kader van de beleefbaarheid van Tweede Wereldoorlog-archeologie	

7. Literatuur

Bolt, J., Timmermans, H., Vos, W. K., Kok, R. S., Flokstra, L. M., & Hazenberg, T. (2013). Deel III Pilot study: een Duitse luchtafweerstelling. In R. S. Kok, & W. K. Vos, *Archeologie van de Tweede Wereldoorlog*. Amersfoort: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Geldersch Landschap & Kasteelen. (2015). *Evaluatie Heikamp*. Arnhem.

Ottburg, F., & Henkens, R. (2009). *Heikamp potentieel nieuwe locatie voor zandhagedissen?* Wageningen: Alterra Wageningen UR.

Beheervisie Heikamp

www.glk.nl

Geldersch
Landschap
Kasteelen